

Kuulinko oikein

ti taaa ti

Seppo Sisättö

Kuulinko oikein - ti taaa ti?

Seppo Sisättö

Kuulinko oikein
ti taaa ti?

© 2024 Seppo Sisättö

Kansi: Leif Wikholm

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-80-8228-6

SISÄLLYS

Kauan sitten... 1955	7
Pietarsaari 1905	9
Ikaalinen 1905–1913	17
Reetta – Greta 1918–1921	29
Helsinki 1913–1916	37
Kesä 1916–1918	51
Boston – Burlingame 1921–1924	68
Uusi suunta 1918–1930	87
Boston – Finland 1930–1933	99
Päämajan ja EK:n välissä 1930–1935	113
Edvard Gylling 1935	125
Township of Teck 1934–1935	145

Berliini joulukuu 1936	173
Eurooppaan – Greta 1935–1937	186
Tasavallan tiedustelija 1937	241
Voi Venäjä... 1942–1943	270
Suomi sodassa 1937–1943	292
Tampere syyskuussa 1943	314
Jälkisanat	317

KAUAN SITTEN...

1955

”Pam, pam, pam”, lauloi Tex Willerin revolveri Wildfordin pölyisen pääkadun saluunassa. Ääni herätti uneliaan pikkukylän, jota pilvettömältä taivaalta paahtava aurinko oli torkuttanut. Laukauksia seurasi kopahduksia ja parahduksia. Kolme saluunan ovella seisonutta rosvoa katseli hämmästyneinä tyhjiä ja verisiä käsiään, joista aseet olivat pudonneet ja joilla aseisiin ei tartuttaisi pitkään aikaan. Texin revolveri sen sijaan liukui takaisin hänen lonkallaan olevaan asekoteloon tuiman hymyn vilahtaessa miehen kasvoilla. Hänen vetonsa oli jälleen ollut voittamaton.

Tällaiseksi Reijo ja Seppo kuvittelivat lännen omaperäistä oikeutta ajavan revolverimiehen ja hänen aseensa laulun. Siitä he olivat lukeneet pienestä liuskan muotoisesta sarjakuvalehdestä. Se synnytti kuvitelmia.

Oli kuuma kesäpäivä ja tunnelma kuin Wildfordissa, vaikka oltiinkin ikaalislaisen pikkukylän pölyisellä pikkutiellä. Itse kylä oli vihreän kesäinen eli aivan toisenlainen kuin Wildford. Tien reunan pehmeä hiekka yllätti hieman toisella vuosikymmenellä olevat pojat. Sieltä pilkisti jotain metallista ja tummaa. Ensiksi sitä potkaisi Reijo ja hiekan peittämä esine liikahti mutta pysyi yhä piilossa. Kädet avuksi ja lopulta hiekka luovutti näkyviin vanhan revolverin, jonka kädensijan puupalat oli aika syönyt. Oikea kuin Tex Willerin laulava revolveri mutta jo käyttökelvoton.

Kuinka arvokas ase oli päätynt syrjäisen kylän päätieltä eroavan pikkutien hiekkaan, josta se löytyi 1950-luvun puolivälissä? Kuka aseeseen oli hukannut, vai oliko se tien hiekkaan tarkoituksettisesti kaivettu?

Mysteeri!

PIETARSAARI

1905

Äänekäs kiroilu purjevene Hazellan kannella herätti kymmenvuotiaan Oliverin. Hän pelästyi. Vene liikkui ja hän oli siinä luvattomana vapaamatkustajana. Mitä tapahtuu, jos joku tulee pieneen hyttiin, jossa hän oli kenenkään huomaamatta onnistunut nukkumaan ja löytää nyt hänet. Joutuuko hän mereen? Kannella oli kolme miestä.

”Tämä on päähkähullua”, kuuli Oliver miesäänen huutavan. Siitä hän arveli, että ainakin yksi miehistä oli vastahakoinen veneen matkustaja.

”Voi olla, mutta teemme, mitä lupasimme ja voin hoitaa veneelläni kuljetuksen”, huusi tuttu ääni takaisin.

Se rauhoitti kymmenvuotiaan. Ääni oli Pietarsaaren kaupunginlääkärin C. M. Hohenthalin, joka oli Oliverin Jaakko-enon lanko. Hän oli antanut koko kesän Oliverin leikkiä suurehkon omakotitalonsa kotilaiturissa Hazellan kannella ja sen pienessä hytissä. Vene oli matkaveneeksi rakennettu saaristoristeilijä, jota Hohenthal pystyi purjehtimaan yksinkin.

Mutta miksi vene on lähtenyt yölliselle purjehdukselle? Sellaisesta ei ole ollut puhetta. Sitä poika mietti ja ihmetteli. Hohenthalhan oli muutama päivä aikaisemmin kertonut kesän purjehduskauden olevan jo ohi.

Huolestunut Hohenthal oli veneen ruorissa. Hän ei ollut niin päättäväinen kuin äskeisistä sanoista olisi voinut luulla.

”Nyt olen mukana teossa, jollaiseen arvostetun kaupunginlääkärin ei pitäisi osallistua. Aseiden salakuljetus on vakava rikos ja siitä on tällä purjehduksella kysymys”, hän pohti ja katui mukaan lähtöään. Se oli kuitenkin myöhäistä.

Hazella oli noutamassa aselastia englantilaiselta höyrylaivalta John Graftonilta, joka oli saapumassa Pietarsaaren edustalle. Noutopyyntö oli tullut Hohenthalille hyvältä tuttavalta Helsingistä ja paikallinen herrojen keskustelupiiri, jolle hän asian esitteli, oli päättänyt toimia. Joukko vastusti vierasta valtaa Suomessa ja uskoi aseilla voitavan sitä heikentää. Niiden lahjoittajan, Japanin, tavoitteena oli yksiselitteisesti luoda aseilla vain sekaannusta Venäjän länsirajalle helpottamaan maan taisteluja Venäjän kanssa kaukana idässä. Sekaannuksen luomiseen olivat jotkut suomalaisetkin valmiita taistelllessaan kotimaassaan venäläistämispyrkimyksiä vastaan.

Hohenthalin ajatukset yrittivät sovittaa käynnissä olevan aselastin noutamisen hyväksyttäväksi osaksi ajan kansallista liikehdintää.

”Kesäkuussa 1904, eli runsas vuosi aikaisemmin, oli Eugen Schauman surmannut ampumalla Venäjän kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin Helsingissä. Ne laukaukset herättivät suomalaiset. Ryhdyimme pohtimaan, mitä maallemme on tapahtumassa. Salamurhaa oli edeltänyt viisi vuotta aikaisemmin Venäjän keisarin Nikolai II:n helmikuussa 1899 vahvistama manifesti, jonka nähtiin siirtävän kaiken laillisen päätösvalan Venäjälle. Sitä ryhdyimme joukolla vastustamaan. Kyllä tämä asekuljetuskin on osa sen käynnistämää liikehdintää”, Hohenthal mietti.

”Bobrikov halusi tehdä meistä venäläisiä ja siihen emme voi suostua. Suomalaiset eivät ole unohtaneet vuosisata toisensa jälkeen idästä tulleita murhaajalaumoja, joiden tekojen muisto on osa perimäämme. Lähes sata vuotta kestänyt Venäjän valta Suomessa on nyt rajussa muutoksessa, ja joku on uhrannut jo henkensä sitä vastustaessaan. Se on herättänyt meidät.”

Pietarsaaren keskustelupiirissä oli venäläistämisen vastustaminen nostanut pintaan myös haaveajattelun Suomesta yhä itsenäisempänä kansakuntana muiden joukossa. Hohenthalia hymyilytti, kun mieleen nousi keskusteluissa esitetty intomielinen tilanteen tiivistys: ”Idästä Suomeen ei ole koskaan tullut muuta hyvää kuin auringonnousu ja pilvisenä päivänä sekään ei näy.”

”Kai sen noinkin voi ilmaista”, hän tuumi tilannetta muistelllessaan.

Olo pysyi kuitenkin epämukavana Hazellan ruorissa ajatusten etsiessä hyväksyntää käynnissä olevalle teolle. Hän lähti hankkeeseen omalla aluksellaan ja oli siksi aseiden salakuljetuksen keskeinen toimija ja tsaarivallan lain mukaan maanpetturi. Mielienrauhaa tuotti haaveenomainen ajattelu suomalaisen kansakunnan hyväksi toimimisesta. Mutta onko juuri maanpetturuus siihen oikea tapa?

”Voiko itsenäisyydestä edes haaveilla ja onko suomalaisista sellaiseen?”.

Hytissä piileskelevä Oliver huomasi kannen keskustelun vaimenneen. Käynnissä oli purjehdus merelle. Miksi se hermostutti kannella olevat hiljaisiksi?

”On parasta pysyä ihan hiljaa. Ei olisi pitänyt tulla tänne”, hakkasivat ajatukset Oliverin päässä ja hän päätti pysyä hytissä näkymättömänä ja odottaa paluuta takaisin Pietarsaareen.

Oliver oli lähetetty kesän viettoon enon luokse Pietarsaareen ruotsin kieltä oppimaan. Siitä olisi hyötyä, kun poika aloittaa syksyllä suomenkielisessä Ikaalisten yhteiskoulussa sen opiskelun. Se oli kuitenkin tekosyy, jolla poika saatiin pois kodin remontoinnin tieltä. Sinne jäi vanhempien iloksi vielä viisivuotias pikkusisko Eeva, jolle matka ja ero heistä olisi ollut liian pitkä.

Oliver oli aina pitänyt enostaan, Pietarsaareessa asuvasta äidin veljestä Jaakosta, joka toimi siellä maanmittarina. Jaakolla ja hänen vaimollaan Birgitalla ei ollut omia lapsia. Oliver tunsikin elävänsä enonsa luona kuin kuningas ollessaan kaiken huomion kohteena.

Paluu Ikaalisiin myöhästyi syyskuun puoliväliin, koska eno oli elokuun lopussa joutunut yllättäen työmatkalle Lappiin. Vasta sen jälkeen hän matkustaisi pojan kanssa Ikaalisiin ja koulunsa Oliver aloittaisi kaksi viikkoa myöhässä. Se sopi koululle. Olihan suomenkielinen poika ollut ruotsin kielen opissa Pietarsaassa ja ehkä se helpottaisi uuden kielen oppimista koulussa.

Eno oli pyytänyt matkansa ajaksi ystäväänsä Hohenthalia katsomaan pojan perään siltä osin kun hän kaupunginlääkärin toimiltaan ehtisi. Pyyntö sai hyväksynnän, sillä Oliver oli tullut kesän aikana Hohenthalille tutuksi hyvin käyttäytyvänä nuorena miehenalkuna. Jaakon vaimo Birgitta oli Hohenthalin sisko mutta tällä hetkellä vuodepotilas, josta ei siksi pojan vahdiksi ollut.

Oliver oli vaaleatukkainen ja kymmenvuotiaana vielä pienikokoinen vikkeliä nuorimies. Hiljaiseksi hänet sai vain musiikki, jota hän rakasti. Rytmi oli Oliverin veressä. Niin uskoivat vanhemmatkin nähdessään musiikin saavan pojan tanssahtelemaan. Hän oli kaikkea uutta kohtaan utelias. Sen vuoksi kaupunginlääkärin rannassa olevassa laiturissa kelluvan Hazellan hytti oli tuntunut kokeilemisen arvoiselta yöpaikalta.

Mukaansa veneeseen hän oli ottanut huovan syysillan kylmyyttä vastaan ja pari voileipää evääksi. Purjevene ja meri olivat hänelle seikkailu. Yöpymiseen hänellä ei ollut lupaa ja siksi hän piileskeli hiljaa hytissä. Veneen keulakannen alla oli sivulla ahtaat makuupunkat. Oliver sijasi purjepussista itselleen piilopaikan ahtaaseen koloon toisen punkan alle. Sinne hän menisi, jos joku sisään tulisi.

Lopulta kannelta kuului äänekästä sanailua.

”Joko Grafton näkyy? Sen mastossa on tunnistamista varten punainen lyhty. Etsi sellaista!”, huusi Hohenthal miehelle, joka tähysti merelle veneen keulassa Hazellan omistajan hoidellessa ruoria. Se vaatikin yhä enemmän ponnisteluja ja vene kynti melkoisesti kallellaan nousevassa tuulessa.

”Mitään ei näy. Oletko varma suunnasta?”, kuului tähystäjän vastakysymys.

”Nämä vedet tunnen kuin omat taskuni”, vakuutti Hohenthal. ”Sen sijaan epäilen Graftonin kipparin suunnistustaitoja. Niin paljon se laiva on sekoillut huhujen mukaan viime kesänä Itämerellä ja sen satamissa.”

Hazella jatkoi eteenpäin purjeiden paukkuessa tuulen suunnan hieman vaihdellessa.

”Tuolla! Punainen lyhty!”, huusi lopulta tähestäjä.

”Menemme varovasti eteenpäin. Kun näet Graftonin tarkemmin, kerron, kuinka laskemme aluksen kylkeen tuulen alapuolelle”, ohjeisti Hohenthal.

Nyt kuului kannelta kolmas ääni, jota ei ollut aiemmin kuullut. Sitä Oliver ei tunnistanut. Mies kuulosti siltä, että hän tietää asioista enemmän kuin muut Hazellan purjehtijat.

”Nyt on kiire. En halua, että venäläiset havaitsevat meidät. Purettavaa on paljon. Kaikki ei mahdu tähän veneeseen. Lisää veneitä on tulossa paikalle myös Kokkolasta”, sanoi mies.

Lopulta Hazella oli kiinni Graftonin kyljessä. Puheen sijasta Oliver kuuli nyt useita kolahduksia, kun raskaalta tuntuvia laatikoita tuli pienen veneen kannelle. Lopulta joku alkoi avata hytin ovea.

”Kannelle emme voi aselaatikoita jättää. Muutama mahtuu istuinlaatikkoon ja tänne sisään skanssiin saadaan vielä joitakin lisää”, sanoi hyttiin kurkistanut Hohenthal. Hän jatkoi takanaan seisonelle miehelle: ”Minun on oltava mitä pikimmin takaisin Pietarsaareissa potilaita hoitamassa. Toista noutoreissua Hazella ei tee.”

Neljä raskasta laatikkoa siirrettiin hyttiin, jonka penkin alla pienikokoinen Oliver oli huomaamattomaksi käpertyneenä. Pimeyden vuoksi piilo oli turvallinen.

”Vielä yksi laatikko ja se tulee tässä”, kuului ääni laivasta.

Odottamaton laatikko lipsui ohi kannella olevien miesten, rysähti sille ja rikkoutui.

”Jumalauta, eikö teillä ole silmiä eikä käsivoimia!”, kirosi kolmas mies tavalla, joka pysähdytti hetkeksi kaiken liikkeen Hazellan kannella. Miehet tuijottivat sillä olevaa rikkoutunutta

laatikkoa. Hohenthal huolestui kauniin mahonkiraitaisen täkin saamasta kolhusta ja mahdollisesta vuodosta luoviosuuksilla aaltojen huuhtoessa syvemmällä kulkevan veneen kantta. Mutta aukkoa kanteen ei ollut syntynyt.

Puolet rikkoutuneen laatikon sisällöstä – revolveista – liukui kostealta kannelta mereen. Siinä jäljellä oleva lasti työnnettiin kiireellä hyttiin ja sen ovi suljettiin. Sitten Hazella irtaantui Graftonista ja suuntasi Pietarsaareen. Sen lastauspaikan laivan kyljessä ottivat Kokkolasta tulleet veneet. Oliver jäi pimeään loukkoonsa – kukaan ei huomannut häntä.

”Vielä ei ole edes puolenyön hetki. Ehdimme tehdä yhden noutomatkan”, kuuli Oliver tuntemattomaksi jääneen kolmannen miehen anelevan.

”Ei onnistu”, sanoi Hohenthal tiukasti. ”Minulla on vastuulani joukko potilaita ja heitä aion auttaa heti aamulla. Puuttumiseni huomattaisiin ja ilman osaamistani Hazella ei teidän taidoillanne osaisi takaisin Graftonin luokse. Lasti saa olla veneessä huomisen päivän ja kun ilta pimenee, toivon, että se noudetaan pois”, hän jatkoi.

”Tehdään sitten niin”, sanoi pettyneeltä kuulostava ääni.

Purjehdus takaisin Pietarsaareen tapahtui hiljaisuudessa. Onneksi tuuli ei ollut vastainen, eikä Hazellan tarvinnut luovia jyrkästi kallellaan. Hiljaa oli myös Oliver. Hänen ajatuksensa palasivat kotiin Ikaalisten Iso-Röyhiössä. Hän tiesi yhteiskouluun siirtymisen merkitsevän hänelle muuttamista Ikaalisten kauppalaan. Kesä Pietarsaareessa oli sen harjoittelua.

Kotona hän asuisi seuraavan viiden vuoden kuluessa vain loma-aikoina. Sukulaisperheeltä vuokrattu pieni huone kauppalassa olisi hänen tuleva kotinsa. Linnuntietä sieltä olisi kotiin matkaa kymmenisen kilometriä mutta Ikaalisten kahtia jakava pitkä Kyrösjärvi tarjoaisi vain vesitien ja talvella jäätien sinne itäpuolelta tuleville. Niin hän oli kuullut vanhempiensa sanovan. Koulunkäynti kotoa ei olisi mahdollista. Yhteiskoulu oli kuitenkin paikka, jonne hän palavasti halusi.

Mielessä pyöri myös edessä oleva nimenmuutos, jota hän ei ymmärtänyt. Hän oli Pietarsaaressa vielä Oliver Svärd mutta koulun hän aloittaisi Olli Järvitienä. Niin hänelle oli kerrottu kouluun kirjauduttaessa. Vanhemmat olivat kansallisaatteen hengessä päättäneet muuttaa sukunimensä suomenkieliseksi. Uusi sukunimi tuli kodin sijainnista Kyrösjärven rantaan vievän tien varressa. Oliver piti etunimestään. Sukunimen muuttaminen ei häntä vaivannut. Toki hän oli huomannut, että kotikylässä moni kutsui häntä jo Olliksi. Ehkä hänkin siihen tottuisi.

Lopulta Hazella saapui takaisin Pietarsaareen ja kiinnittyi syrjäiseen laituriin. Miehet jättivät kiireisesti täynnä aseita olevan veneen, jonka istuinlaatikossa olevat laatikot peitettiin suojakan-kailla. Miesten lähtöä Oliver oli odottanut ja lopulta hän uskalsi poistua hytistä. Hän liikkui pimeydessä varovasti mutta lähties-sään kompastui rikki olevaan laatikkoon ja lattialta ylös noustessa jalka osui sillä lojuvaan revolveriin. Ase oli tipahtanut rikkoutu-neesta laatikosta. Hetkessä hänen mielensä täyttivät uteliaisuus, seikkailunhalu ja uhma. Oliver otti aseensa mukaansa ja enonsa asuntoon päästyään, piilotti sen reppunsa pohjalle. Aseeseen tart-tuminen oli tuntunut pelottavalta.

Jaakko-eno saapui seuraavana päivänä. Paluu Ikaalisiin oli lähellä.

”Kuinka täällä on tultu toimeen?”, kysyi Jaakko langoltaan illansuussa miesten istuessa lämpimässä syyskuun illassa talon seinustalla olevassa pihakeinussa. He eivät huomanneet sen ta-kana olevaa avointa ikkunaa, josta Oliver kuuli jokaisen sanan.

”Oliverista ei ole ollut huolta vaan iloa. Muita murheita on ol-lut sen sijaan roppakaupalla. Nyt on tapahtumassa jotain sellaista, jonka seurauksia on vaikea ennustaa”, sanoi huolestuneen näköi-nen Hohenthal. Hän imaisi suussaan olleesta piipusta pitkään savua keuhkoihinsa ja puhalsi sen hitaasti ulos kuin merkkiinä syvästä pohdinnasta. Jaakko katseli kummastuneena ystäväänsä, joka jatkoi ääntään madaltaen ja ympärilleen vilkuillen:

”Osallistuin viime yönä Hazellan kipparina aseiden sala-kuljetukseen. Helsinkiläistuttava pyysi keskustelupiiriämme

järjestämään veneen noutamaan lastia Pietarsaaren edustalle tulevalta höyrylaiva Graftonilta. Kävi ilmi, että Hazella oli täällä ainoa tarkoitukseen sopiva vene ja minä suostuin. Mukaan hakumatkalle tuli yksi hyvin tuntemasi paikallinen joukkomme jäsen ja kolmanneksi veneeseen tuli Helsingistä lastia eteenpäin hoitamaan saapunut tuntematon mies”, kertoi Hohenthal.

”Vene lastattiin merellä niin täyteen aselaatikoita kun saatiin mahtumaan, pari istuinlaatikkoon ja vielä muutama työnnettiin Hazellan hyttiinkin. Yksi laatikko lipesi käsistä ja rikkoutui laivasta laskettaessa. Puolet revolvereista meni mereen. Sen jälkeen jätimme Graftonin ja purjehdimme tänne. Varhain tänä aamuna ennen auringonnousua laatikot noudettiin veneestä. En tiedä mihin ne lähtivät.”

Jaakko nyökkäsi hyväksyvästi.

”Olkamme osuutemme tyytyväisiä, vaikka emme tiedä, mitä aseilla lopulta tehdään. Se ei taida olla meidän huolestamme”, pohti Jaakko. Hän olisi todennäköisesti ollut mukana aselastia noutamassa, jos olisi ollut edellispäivänä paikkakunnalla.

”Kaikkeaa en vielä kertonut”, jatkoi Hohenthal.

”Muutama tunti sitten mukanani purjehtinut ystävämme tuli vastaanotolleni ja kertoi kummia. Hän oli päivällä tavannut sen Helsingistä tulleen kaverin, joka oli kertonut aselastista vain pienen osan päätyneen Suomeen. Eli koko hanke epäonnistui. Kuljetukset olivat yöllä viivästyneet ja venäläisten pelko oli saanut laivan miehistön sekaisin. Miehet jättivätkin kesken kaiken laivan viritettyään sitä ennen sen sisään räjähdyslatauksen. Se toimi, sillä paikalla olleet näkivät myöhemmin valtavan taivaalle kohonneet tulipatsaan, kun räjähdys vei Graftonin merenpohjaan.”

Oliver painoi kaiken kuulemansa tarkasti muistiinsa. Keinussa ikkunan alla istuvat Jaakko ja Hohenthal eivät tienneet, että hänellä on oma kokemuksensa Hazellan purjehdukselta ja siitä muistona revolveri.

Englantilainen höyrylaiva John Grafton tuo aseita Suomeen 1905. Siitä alkaa 10-vuotiaan Ollin tarina. Kahdeksan vuotta myöhemmin kesällä 1913 hän kohtaa Reetan. Kohtalo kuitenkin erottaa heidät kesän lopulla ja vie eri puolille Atlantin valtamerä. Molemmat menestyvät. Olli palvelee Suomea ja Reetta Yhdysvaltoja. Aika kuluu ja maailma muuttuu.

Mitä heille tapahtuu seuraavien 30 vuoden aikana?

VIHJEITÄ:

”Seisoin pelosta tärysten seinää vasten matkareppu sylissä suojanani. Siellä oli pelastukseni. Kaivoin repusta Ollin antaman revolverin ja osoitin sillä miehiä.”

...

Aamiaisen päätyttyä, Olli kysyi itseltään: ”Tällaistako on diplomatia? Puhua ystävällisesti paljon kertomatta mitään”

...

Vahva punainen ääni kylässä on Reino Rikkonen. Pienikokoinen ja suulas mies, joka piilottaa kaljunsuun punaiseen pipoon. Sitä hän ei suostu ottamaan päästään edes kirkossa, jossa hän tosin vierailee vain hautajaisissa.

...

Sieltä hoippui haavoittunut mies, joka ennen lähimpään tuoliin rojahtamistaan kivusta irvistäen sanoi:

”Onnistuimme. Meillä on nyt oma kultatonni.”

KIRJOITTAJA:
Valtiot.tri
Seppo Sisättö

ETUKANSI:
Leif Wikholm

